

Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін
імені О.М. Лазаревського

Кафедра права, філософії та політології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Протокол № 1 від 26.08.2025 року
Завідувач кафедри

проф. Чорний О.О.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

навчального курсу
«МІЖНАРОДНЕ ПРАВО»
Галузь знань – 08 - Право
Спеціальність – 081 – Право
Освітній ступінь – бакалавр
Форма навчання – денна/заочна
Форма підсумкового контролю – екзамен

Чернігів - 2025

Робочу програму розглянуто і схвалено на засіданні кафедри права, філософії та політології.
Протокол № 1 від «26» серпня 2025 р.

Упорядник програми: кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри права, філософії та політології
доцент М.М. Ребкало

Мова навчання – українська.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Обсяг навчальної дисципліни (денна форма)	Обсяг навчальної дисципліни (заочна форма)
Статус навчальної дисципліни: нормативна	Загальна кількість годин: 90 Шифр та назва спеціальності 081 право	Загальна кількість годин: 90 Шифр та назва спеціальності 081 право
Рік підготовки: 4 Семестри: 7	Лекції (<i>теоретична підготовка</i>): 22 год. Практичні: 14 год. Самостійна робота: 54 год.	Лекції (<i>теоретична підготовка</i>): 12 год. Практичні: 6 год. Самостійна робота: 72 год
Кількість кредитів ECTS: 3	Вид контролю: екзамен.	Вид контролю: екзамен.

Навчальний курс «Міжнародне право» розрахований на здобувачів закладів вищої освіти спеціальності 081 Право з урахуванням наявності у них базового рівня знань (середньої освіти), які навчаються за освітньо-професійними програмами підготовки бакалавра. Він побудований відповідно до вимог Європейської Кредитно-Трансферної системи (ECTS).

Предметом навчальної дисципліни є міжнародні відносини, що виникають між суб'єктами міжнародного права, теорія та практика застосування міжнародних норм та принципів в через міжнародні договори в різних галузях міжнародно-правового регулювання.

Навчальний курс „Міжнародне право” ґрунтується на загальних положеннях курсів „Теорія держави і права”, „Конституційне право”, „Конституційне право зарубіжних країн”, „Міжнародний захист прав людини” та іншими.

Метою навчальної дисципліни є ознайомлення здобувачів з основними категоріями міжнародного права, засвоєння його основних принципів, норм, галузей, інститутів, поглиблення знань про суб'єкти міжнародно-правових відносин та сферу їх діяльності, формування навичок щодо застосування норм міжнародного права, прищеплення вмінь, необхідних для самостійної роботи з міжнародними актам.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Міжнародне право» є: ознайомлення здобувачів з основними етапами виникнення й розвитку міжнародного права; з'ясування сутності джерел міжнародного права та їх значення у формуванні міжнародної правової системи; проаналізувати інститути визнання, правонаступництва та міжнародно-правової відповідальності; вивчення сутності міжнародно-правового статусу територій, їх поділ та характеристика; опанування основними положеннями права міжнародних договорів та міжнародних організацій, міжнародного морського права, міжнародного гуманітарного права, права мирного вирішення міжнародних спорів; формування у здобувачів загально культурних та професійних компетентностей.

2.ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ:

Здобувачі повинні сформувати необхідні загальні та професійні компетентності відповідно до вимог освітньої програми:

Шифр згідно ОПП	Компетентності
ІК	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної правничої діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин, принципів і правових інститутів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.
Загальні компетентності(ЗК)	ЗК1. Здатність до абстрактного мислення аналізу та синтезу. ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно так і письмово ЗК6. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК8. Здатність бути критичним і самокритичним. ЗК9. Здатність працювати в команді. ЗК10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ЗК12. Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми. ЗК13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права,

	<p>його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>ЗК14. Цінування та повага різноманітності і мультикультурності.</p> <p>ЗК16. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.</p>
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)	<p>СК2. Здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову і систему.</p> <p>СК3. Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.</p> <p>СК4. Здатність застосовувати Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, а також прецедентну практику Європейського суду з прав людини.</p> <p>СК5. Здатність застосовувати норми та інститути міжнародного публічного права.</p> <p>СК9. Здатність використовувати бази даних органів юстиції та інформаційні технології необхідні під час здійснення юридичної діяльності.</p> <p>СК10. Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин відносин.</p> <p>СК11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.</p> <p>СК12. Здатність аналізувати правові проблеми формулювати та обґрунтовувати правові позиції.</p> <p>СК13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.</p> <p>СК14. Здатність до консультування з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації.</p> <p>СК16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.</p>
Програмні результати навчання	
<p>ПРН 2. Знати та розуміти міжнародні стандарти прав людини, положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практику Європейського суду з прав людини.</p> <p>ПРН 3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.</p> <p>ПРН 4. Знати та розуміти основи права Європейського Союзу.</p> <p>ПРН 8. Застосовувати інститути міжнародного публічного права.</p> <p>ПРН 10. Вільно спілкуватись державною мовою як усно, так і письмово, із застосуванням правничої термінології.</p> <p>ПРН 18. Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.</p> <p>ПРН 19. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів</p> <p>ПРН 22. Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях.</p>	

Здобувач повинен знати:

- еволюцію, сучасний стан, основні риси та закономірності розвитку міжнародного права;
- сутність міжнародного права через його системні елементи: основні принципи, норми, інститути та галузі;
- предмет, метод правового регулювання міжнародного права;
- основні поняття і терміни міжнародного права;
- роль України у реалізації міжнародно-правових відносин;
- важливість впливу міжнародного права на формування світогляду майбутнього юриста.

Здобувач повинен вміти:

- визначати об'єкти міжнародного права та аналізувати міжнародні договори, які регулюють міжнародні відносини;
- тлумачити зміст норм та принципів міжнародного права;
- формувати й аргументовано відстоювати власну позицію стосовно проблем міжнародного права.
- застосовувати набуті знання у власній професійній діяльності.

3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Поняття та особливості міжнародного права.

Міжнародне право, його особливості та соціальна природа. Періодизація міжнародного права. Поняття та ознаки міжнародного права. Предмет міжнародного права. Метод міжнародного права. Суб'єкти міжнародного права. Об'єкти міжнародного права. Система міжнародного права. Інститути та галузі міжнародного права. Міжнародне публічне право міжнародна система. Основні риси сучасного міжнародного права. Співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права.

Тема 2. Суб'єкти міжнародного права. Визнання та правонаступництво у міжнародному праві

Елементи міжнародної правосуб'єктності. Первинні, вторинні та специфічні суб'єкти міжнародного права. Міжнародна правосуб'єктність націй і народів. Міжнародна правосуб'єктність держав. Поняття та форми міжнародно-правового визнання. Види міжнародно-правового визнання. Поняття, принципи та види міжнародно-правового правонаступництва держав. Міжнародна правосуб'єктність міжнародних організацій, державоподібних утворень та специфічних суб'єктів міжнародного права.

Тема 3. Норми, джерела та принципи міжнародного права.

Норма міжнародного публічного права. гіпотеза норми міжнародного публічного права. Диспозиція норми міжнародного публічного права. Види норм міжнародного публічного права. Джерела (форми) міжнародного публічного права. Основні (первинні) джерела міжнародного публічного права. Міжнародні договори. Міжнародний звичай. Допоміжні (вторинні) джерела міжнародного публічного права. Рішення міжнародних судів. Доктрини міжнародного права. «М'яке» право. Односторонні акти держави. Принципи міжнародного публічного права. Декларація про принципи міжнародного права. Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі. Принцип сумлінності. Принцип загального й повного роззброєння. Принцип охорони навколишнього середовища. Принцип міжнародно-правової відповідальності.

Тема 4. Територія і міжнародне право.

Поняття і види територій. Державна територія. Юридична природа та склад державної території. Правовий режим та правовий статус території. Правові підстави зміни державної території. Способи придбання державної території. Державні кордони. Міжнародна територія. Міжнародна територія зі змішаним правовим режимом. Міжнародна територія зі особливим правовим режимом. Правовий режим Дунаю. Міжнародно-правовий статус Антарктики. Міжнародно-правовий статус Арктичних територій.

Змістовий модуль 2.

Тема 5. Населення у міжнародному праві

Громадянство в міжнародному публічному праві: види, способи набуття та втрати. Набуття громадянства від народження. Натуралізація. Реінтеграція. Підстави втрати громадянства. Подвійне громадянство. Міжнародно-правове становище іноземців та осіб без громадянства. Правовий статус іноземця. Національний режим. Режим найбільшого сприяння. Спеціальний режим. Режим відмови в'їзду іноземцям. Міжнародно-правовий статус особи без громадянства. Причини «безгромадянства». Міжнародно-правовий статус біженців. Конвенція про статус біженців. Обов'язки біженців. Міжнародні гарантії для біженців. Обмеження статусу біженця. Тимчасово переміщені особи.

Тема 6. Право міжнародних договорів.

Право міжнародних договорів, його система та джерела. Поняття міжнародного договору. Структура міжнародного договору. Суб'єкти права міжнародних договорів. Види міжнародних договорів. Укладання міжнародних договорів, правосуб'єктність на укладання договорів, повноваження. Стадії укладання міжнародних договорів. Чинність та припинення міжнародних договорів. Способи тлумачення міжнародних договорів. Підстави недійсності міжнародного договору.

Тема 7. Право міжнародних організацій.

Поняття, функції, принципи й джерела права міжнародних організацій. Становлення й розвиток права міжнародних організацій. Історія виникнення міжнародних організацій та їх місце в житті сучасного міжнародного співтовариства. Поняття, класифікація міжнародних організацій. Компетенція і функції міжнародних організацій. Членство в міжнародних організаціях, порядок вступу й виходу з міжнародної організації. Органи міжнародної організації, порядок їх формування, компетенція й діяльність. Участь України в міжнародних організаціях.

Тема 8. Міжнародне морське право.

Поняття і розвиток міжнародного морського права. Основні принципи та джерела міжнародного морського права. Кодифікація норм міжнародного морського права. Класифікація та делімітація морських просторів. Внутрішні води. Територіальне море. Право проходу. Прилегла зона і її правовий режим. Континентальний шельф. Виключна економічна зона: поняття, правовий режим. Відкрите море. Район морського дна. Міжнародні морські організації. Проблеми екології Чорного моря.

Змістовий модуль 3.

Тема 9. Міжнародне гуманітарне право.

Поняття та джерела міжнародного гуманітарного права (права збройних конфліктів). Права Гааги та Право Женеви. Учасники збройних конфліктів. Комбатанти та некомбатантів. Режими воєнного полону та воєнної окупації. Початок війни і закінчення війни, їх правові наслідки. Заборона й обмеження визначених засобів і методів ведення війни. Нейтралітет у війні. Ведення морської війни. Механізми забезпечення, захисту прав та свобод людини в умовах війни.

Тема 10. Міжнародно-правові засоби вирішення спорів і конфліктів.

Поняття мирного розв'язання міжнародних спорів. Види міжнародних спорів. Мирні засоби – єдиний правомірний спосіб вирішення спорів і розбіжностей між державами. Класифікація мирних засобів розв'язання міжнародних спорів. Безпосередні дипломатичні акції. Добрі послуги. Традиційні мирні засоби розв'язання міжнародних спорів. Безпосередні переговори, стадії переговорного процесу. Консультації (факультативні, обов'язкові) та їх особливості. Міжнародна процедура примирення. Посередництво. Міжнародні слідчі і погоджувальні комісії.

Тема 11. Міжнародно-правова відповідальність.

Відповідальність у міжнародному праві. Суб'єкти міжнародно-правової відповідальності. Підстави міжнародної відповідальності суб'єктів міжнародного права. Поняття й ознаки міжнародного правопорушення. Класифікація та види міжнародного правопорушення. Зміст міжнародно-правової відповідальності держави. Поняття ревізій, контрибуцій, реторсій, реституцій, репресалій та репарацій. Міжнародні делікти, їх зміст. Обставини, що виключають відповідальність держав. Відповідальність фізичних осіб у міжнародному праві.

4. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ.

Тематичний план

Назви тем	Кількість годин			
	Всього	у тому числі		
		Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Змістовий модуль 1.				
Тема 1. Поняття та особливості міжнародного права.	7	2		5
Тема 2. Суб'єкти міжнародного права. Визнання та правонаступництво у міжнародному праві.	8	2	2	4
Тема 3. Норми, джерела та принципи міжнародного права.	7	2		5
Тема 4. Територія і міжнародне право	8	2	2	4
За модуль 1.	30	8	4	18
Змістовий модуль 2.				
Тема 5. Населення у міжнародному праві.	6	2		4
Тема 6. Право міжнародних договорів.	8	2	2	4
Тема 7. Право міжнародних організацій	8	2	2	4
Тема 8. Міжнародне морське право	8	2	2	4
За модуль 2.	30	8	6	16
Змістовий модуль 3.				
Тема 9. Міжнародне гуманітарне право	10	2	2	6
Тема 10. Міжнародно-правові засоби вирішення спорів і конфліктів	10	2	2	6
Тема 11. Міжнародно-правова відповідальність	10	2		8
За модуль 3.	30	6	4	20
Усього годин	90	22	14	54

5. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.

Практичне заняття № 1.

Питання до обговорення.

1. Поняття і види суб'єктів міжнародного права.
2. Елементи міжнародної правосуб'єктності.
3. Первинні, вторинні та специфічні суб'єкти міжнародного права.
4. Міжнародна правосуб'єктність націй і народів.
5. Міжнародна правосуб'єктність держав.
6. Міжнародна правосуб'єктність міжнародних організацій, державоподібних утворень.
7. Поняття та форми міжнародного визнання.
8. Види міжнародного визнання.
9. Поняття, об'єкти та види міжнародного правонаступництва.

Виконання вправ та тестів.

Література: основна № 1-10; допоміжна № 15, 27, 32-37.

Практичне заняття № 2.

Питання до обговорення.

1. Поняття і види територій у міжнародному праві.
2. Міжнародно-правові способи придбання території.
3. Державна територія: поняття, ознаки.
4. Державні кордони: призначення, види, способи визначення.
5. Загальна характеристика міжнародної території.
6. Міжнародно-правовий режим ріки Дунаю.

7. Міжнародно-правовий статус Антарктики.
8. Міжнародно-правовий статус Арктичних територій.

Виконання вправ та тестів.

Література: основна № 1-10; допоміжна № 12, 16, 17, 27, 32, 34, 37.

Практичне заняття № 3.

Питання до обговорення.

1. Поняття і джерела права міжнародних договорів.
2. Поняття міжнародного договору, його структура та форма.
3. Класифікація міжнародних договорів.
4. Порядок і основні стадії укладення міжнародних договорів.
5. Форми надання державами згоди на обов'язковість міжнародного договору.
6. Дія та припинення дії міжнародних договорів.
7. Тлумачення міжнародного договору.
8. Законодавство України про міжнародні договори.

Виконання вправ та тестів.

Література: основна № 1-10; допоміжна № 12, 16, 17, 27, 32, 34, 37.

Практичне заняття № 4.

Питання до обговорення.

1. Історія виникнення та функціонування міжнародних організацій.
2. Поняття, функції, принципи й джерела права міжнародних організацій.
3. Поняття і види міжнародних організацій.
4. Правосуб'єктність міжнародних організацій.
5. Організація Об'єднаних Націй: історія створення, правовий статус, органи.
6. Регіональні міжнародні організації.
7. Міжнародні конференції.
8. Участь України в міжнародних організаціях.

Виконання вправ та тестів.

Література: основна № 1-10; допоміжна № 11, 27, 32, 35, 38.

Практичне заняття № 5.

Питання до обговорення.

1. Поняття і розвиток міжнародного морського права.
2. Основні принципи та джерела міжнародного морського права.
3. Внутрішні води та територіальне море.
4. Прилегла зона і її правовий режим.
5. Виключна економічна зона: поняття, правовий режим.
6. Міжнародно-правова характеристика континентального шельфу.
7. Правовий режим відкритого моря. Район відкритого моря.
8. Міжнародні морські організації.
9. Проблеми екології Чорного моря.

Виконання вправ та тестів.

Література: основна № 1-10; допоміжна № 26, 27, 32, 37-43.

Практичне заняття № 6.

Питання до обговорення.

1. Поняття та джерела міжнародного гуманітарного права.
2. Учасники збройних конфліктів.
3. Режими воєнного полону та воєнної окупації.
4. Початок війни і закінчення війни, їх правові наслідки.
5. Заборона й обмеження визначених засобів і методів ведення війни. Нейтралітет у війні.
6. Ведення морської війни.
7. Міжнародні стандарти у сфері прав людини та їх закріплення в міжнародних документах.
8. Міжнародні судові органи із захисту прав людини.

Виконання вправ та тестів.

Література: основна № 1-10; допоміжна № 8, 14, 16, 17, 23, 24, 32, 33, 34, 37, 48-50.

Практичне заняття № 7.

Питання до обговорення.

1. Історія виникнення права мирного вирішення міжнародних спорів.
2. Правове забезпечення мирного врегулювання міжнародних спорів
3. Поняття міжнародного спору його класифікація.
4. Загальна характеристика переговорів та консультацій як засоби мирного вирішення міжнародних спорів.
5. Добрі послуги та посередництво у якості засобів мирного вирішення міжнародних спорів.

6. Особливості мирного вирішення спорів за допомогою міжнародних слідчих комісій та комісій з примирення.
7. Врегулювання міжнародних спорів за участю ООН
8. Роль міжнародного арбітражу у вирішенні міжнародних спорів.
9. Міжнародні суди у вирішенні міжнародних спорів.

Виконання вправ та тестів.

Література: основна № 1-10; допоміжна № 12, 17, 19, 25, 27, 32-35, 37.

Самостійна робота

Тема 1. Поняття та особливості міжнародного права.

Питання до опрацювання.

1. Основні підходи до визначення міжнародного права.
2. Система міжнародного права.
3. Міжнародне право й міжнародна система.
4. Співвідношення міжнародного і національного права.

Питання до самоконтролю.

1. Дайте визначення поняття «міжнародне право».
2. Розкрийте зміст та особливості сучасного міжнародного права.
3. Визначте предмет сучасного міжнародного права.
4. Визначте об'єкт сучасного міжнародного права.
5. Дайте визначення термінів «система міжнародного права», «галузь міжнародного права», «інститут міжнародного права».

Тема 2. Суб'єкти міжнародного права. Визнання та правонаступництво у міжнародному праві.

Питання до опрацювання.

1. Міжнародна правосуб'єктність націй і народів.
2. Міжнародна правосуб'єктність держав.
3. Міжнародна правосуб'єктність міжнародних організацій, державоподібних утворень.

Питання до самоконтролю.

1. Що таке суб'єкт міжнародного права та хто до них належить?
2. Які існують види суб'єктів міжнародного права?
3. У чому полягає поняття правонаступництва держав?
4. Які наслідки має правонаступництво для держав?
5. Чим відрізняється визнання де-юре від визнання де-факто?

Тема 3. Норми, джерела та принципи міжнародного права.

Питання до опрацювання.

1. Принцип рівноправності і самовизначення народів.
2. Принцип обов'язковості міжнародного співробітництва в цілях забезпечення міжнародного миру і сприяння прогресу та добробуту народів.
3. Принципу сумлінного виконання державами зобов'язань, прийнятих відповідно до Статуту ООН.

Питання до самоконтролю.

1. Дати визначення норми міжнародного публічного права.
2. Навести перелік видів норм міжнародного публічного права.
3. Назвати види первинних джерел міжнародного публічного права.
4. Викласти схоже та відмінне між міжнародним договором і міжнародним звичаєм.
5. Дати визначення принципу міжнародного публічного права.
6. В яких міжнародних документах сформульовані принципи права?

Тема 4. Територія і міжнародне право.

Питання до опрацювання.

1. Правовий режим Дунаю.
2. Міжнародно-правовий статус Антарктики.
3. Міжнародно-правовий статус Арктичних територій.

Питання до самоконтролю.

1. Укажіть на відмінності між поняттями «правовий статус» і «правовий режим» територій.
2. Сформулюйте поняття «державна територія».
3. Дайте визначення терміну «державні кордони».
4. Розкрийте внутрішню структуру Міжнародної комісії із захисту р. Дунай.
5. Розкрийте міжнародно-правовий режим Арктики.
6. Визначте особливості міжнародно-правового режиму Антарктики.

Тема 5. Населення у міжнародному праві

Питання до опрацювання.

1. Подвійне громадянство.
2. Режим відмови в'їзду іноземцям.
3. Обов'язки біженців.
4. Обмеження статусу біженця.
5. Тимчасово переміщені особи.

Питання до самоконтролю.

1. Дати визначення терміну «населення у міжнародному публічному праві».
2. Які особи підпадають під визначення «іноземець»?
3. Які особи підпадають під визначення «апатрид»?
4. Які особи підпадають під визначення «біженець»?
5. Яких осіб називають «переміщеними особами»?

Тема 6. Право міжнародних договорів.

Питання до опрацювання.

1. Форми надання державами згоди на обов'язковість міжнародного договору.
2. Тлумачення міжнародного договору.
3. Законодавство України про міжнародні договори.

Питання до самоконтролю.

1. Дайте визначення терміну «право міжнародних договорів».
2. Назвіть джерела права міжнародних договорів.
3. Розкрийте поняття міжнародного договору.
4. Розкрийте структуру міжнародного договору.
5. Назвіть стадії укладення міжнародних договорів.
6. Поясніть способи тлумачення міжнародних договорів.
7. Назвіть підстави недійсності міжнародних договорів.
8. Назвіть підстави припинення та зупинення міжнародних договорів.

Тема 7. Право міжнародних організацій.

Питання до опрацювання.

1. Організація Об'єднаних Націй: історія створення, правовий статус, органи.
2. Регіональні міжнародні організації.
3. Міжнародні конференції.
4. Участь України в міжнародних організаціях.

Питання до самоконтролю.

1. Ознаки міжурядової та неурядової організацій.
2. Компетенція та функція головних органів ООН.
3. Визначення спеціалізованих установ ООН.
4. Чи є ОБСЄ міжнародною організацією?
5. Поняття та роль неурядових міжнародних організацій.

Тема 8. Міжнародне морське право.

Питання до опрацювання.

1. Правовий режим відкритого моря. Район відкритого моря.
2. Міжнародні морські організації.
3. Проблеми екології Чорного моря.

Питання до самоконтролю.

1. Визначення міжнародного морського права.
2. Дати визначення прилеглої морської зони.
3. Зміст правового режиму виключно економічної зони.
4. Що таке континентальний шельф та який його правовий режим?
5. Що означає район морського дна?

Тема 9. Міжнародне гуманітарне право.

Питання до опрацювання.

1. Ведення морської війни.
2. Міжнародні стандарти у сфері прав людини та їх закріплення в міжнародних документах.
3. Міжнародні судові органи із захисту прав людини.

Питання до самоконтролю.

1. Дати визначення міжнародного гуманітарного права.
2. Хто належить до жертв війни, як забезпечується їх захист МГП?
3. Хто належить до законних учасників збройних конфліктів?
4. Заборонені методи та засоби ведення війни.
5. Правовий статус цивільних об'єктів у період збройного конфлікту.

Тема 10. Міжнародно-правові засоби вирішення спорів і конфліктів

Питання до опрацювання.

1. Врегулювання міжнародних спорів за участю ООН
2. Роль міжнародного арбітражу у вирішенні міжнародних спорів.
3. Міжнародні суди у вирішенні міжнародних спорів.

Питання до самоконтролю.

1. Дайте визначення поняття «право міжнародних організацій».
2. Розкрийте поняття та ознаки міжнародної організації.
3. Визначте структуру міжнародних організацій.
4. Дайте загальну характеристику Організації Об'єднаних Націй як універсальної міжнародної організації.
5. Охарактеризуйте діяльність регіональних міжнародних організацій.
6. Дайте визначення терміну «міжнародні конференції».

Тема 11. Міжнародно-правова відповідальність.

Питання до опрацювання.

1. Відповідальність у міжнародному праві.
2. Суб'єкти міжнародно-правової відповідальності.
3. Підстави міжнародної відповідальності суб'єктів міжнародного права.
4. Поняття й ознаки міжнародного правопорушення.
5. Класифікація та види міжнародного правопорушення.
6. Зміст міжнародно-правової відповідальності держави.
7. Поняття реквізицій, контрибуцій, реторсій, реституцій, репресалій та репарацій.
8. Міжнародні делікти, їх зміст.
9. Обставини, що виключають відповідальність держав.
10. Відповідальність фізичних осіб у міжнародному праві.

Питання до самоконтролю.

1. Назвіть ознаки міжнародно-правової відповідальності.
2. Назвіть підстави міжнародно-правової відповідальності.
3. Розкрийте види міжнародних правопорушень.
4. Назвіть підстави звільнення від відповідальності держав.
5. Розкрийте види й форми міжнародно-правової відповідальності.
6. Визначте зміст санкцій і контрзаходів у міжнародному праві.
7. Розкрийте особливості відповідальності фізичних осіб у міжнародному праві.

Теми ІНДЗ

1. Джерела сучасного міжнародного права.
2. Зміст, форми та види міжнародно-правової відповідальності.
3. Континентальний шельф, його правовий режим.
4. Міжнародна правосуб'єктність держави.
5. Міжнародне правопорушення: поняття, та класифікація.
6. Міжнародний договір, стадії процесу його укладення.
7. Міжнародний район морського дна та його режим за Конвенцією ООН з морського права 1982 р.
8. Міжнародні конференції, їх статус і функції. Механізм прийняття рішень.
9. Недійсність, призупинення або припинення дії договорів. Внесення змін до договорів.
10. Норми міжнародного права: порядок створення та види.
11. ООН та система її головних органів.
12. Основні принципи міжнародного права, їх значення в системі права.
13. Поняття міжнародної організації, їх види та правосуб'єктність.
14. Поняття, особливі риси та призначення сучасного міжнародного права.
15. Поняття, юридична природа та складові частини державної території.
16. Правовий режим Антарктики.
17. Правові засоби розв'язання міжнародних спорів.
18. Проблема визнання та правонаступництво суб'єктів у міжнародному праві.
19. Система міжнародного права.
20. Спеціалізовані установи ООН.
21. Суб'єкти міжнародного права.
22. Сфера дії міжнародного права.

7. ПОЛІТИКА ДИСЦИПЛІНИ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів:

Рівень теоретичної підготовки здобувача визначається під час його усної відповіді на теоретичні питання на практичних заняттях, під час складання екзамену та оцінюється за такими критеріями:

- відповідність змісту;
- повнота та ґрунтовність викладу;
- доказовість викладу;

- термінологічна коректність.

Здобувач може отримати **5-6 балів** (“відмінно”), якщо його відповідь повністю відповідає змісту питання, усі основні проблеми визначені чітко, розкриті повністю та ґрунтовно; здобувач демонструє високий рівень доказовості викладу матеріалу з питання та може викласти свою точку зору з проблеми, що обговорюється; здобувач досить вільно й коректно користується юридичною термінологією.

Здобувач може отримати **3-4 бали** (“добре”), якщо його відповідь в основному відповідає змісту питання, не всі основні проблеми визначені чітко, не розкриті досить повно та ґрунтовно; здобувач викладає матеріал, в основному аргументуючи методичні положення, та відчуває труднощі у викладенні своєї точки зору щодо низки проблем; здобувач в основному правильно користується юридичною термінологією, невелика кількість помилок не перешкоджає розумінню змісту викладеного.

Здобувач може отримати до **3 балів** (“задовільно”), якщо його відповідь лише частково відповідає змісту питання, основні проблеми визначені нечітко, розкриті лише частково і без належної глибини; здобувач викладає матеріал, майже не аргументуючи методичні положення, та не має своєї точки зору щодо більшості проблем; здобувач допускає значну кількість термінологічних помилок, що ускладнює розуміння змісту викладеного.

Здобувач може отримати до **2 балів** (“незадовільно”), якщо його відповідь не відповідає змісту питання, основні проблеми не визначені і не розкриті; доказовість викладу матеріалу і самостійні міркування відсутні; здобувач майже не користується юридичною термінологією.

Рівень володіння професійно-методичними вміння визначається під час виконання здобувачем практичного завдання (аналіз запропонованої практичної ситуації з точки зору застосування норм права, складання власного варіанту її вирішення) на практичних заняттях, при виконанні завдань самостійної роботи, під час складання екзамену та оцінюється за такими критеріями:

- точність та повнота виконання практичного завдання;
- обґрунтованість правового аналізу конкретної теми з точки зору їх відповідності принципам навчання, вимогам поетапного формування навичок і вмінь.

Здобувач має право:

- вільно висловлювати свої думки усно або письмово, аргументуючи їх знаннями провідних засад Конституції та інших законів України;
- вносити пропозиції щодо формування та реалізації власної освітньої траєкторії;
- на активізацію власної пізнавальної діяльності та визначення форм і методів засвоєння навчального матеріалу;
- на отримання індивідуальні консультації у викладача.

Здобувач зобов'язаний:

- відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого дирекцією розкладу, запізнення на заняття допускається тільки з поважних причин;
- приймати активну участь на аудиторних заняттях, дотримувати правил етичної поведінки, поважати думки та права інших здобувачів і викладача;
- відпрацьовувати пропущені заняття в установленому порядку;
- виконати індивідуальне завдання та завдання, які винесені на самостійну роботу.
- набрати під час вивчення навчальної дисципліни не менше 35 балів.

Політика щодо дедалайнів та перескладання. Пропущені з поважної причини заняття дозволяється відпрацьовувати впродовж двох тижнів після завершення дії поважної причини і при наявності документа-підстави (довідки, розпорядження про індивідуальних графік відвідування тощо).

Політика щодо академічної доброчесності. Здобувачі керуються нормами «Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти в національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка» (Наказ Ректора № 383 від 27.12.2019р. зі змінами і доповненнями від 23.12.2020 (<https://drive.google.com/file/d/1YOj2QK3xW-03evO8Tkg1o3ZKUAbBL-VH/view>)). У процесі навчання та при підготовці самостійної роботи, виконанні індивідуальних завдань, забороняються плагіат, фабрикація та фальсифікація результатів, списування, хабарництво.

Політика щодо викладання. Викладання навчальної дисципліни відбувається на засадах антропоцентризму, гуманізму, поваги до соціокультурного плюралізму.

8. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ ЗДОБУВАЧІ

Назва теми	Всього балів	Практичні заняття	Самостійна робота	ІНДЗ	
Змістовий модуль 1.					
Тема 1. Поняття та особливості міжнародного права	2		1		
Тема 2. Суб'єкти міжнародного права. Визнання та правонаступництво у міжнародному праві	7	6	1		
Тема 3. Норми, джерела та принципи міжнародного права.	2		1		
Тема 4. Територія і міжнародне право	7	6	1		
Змістовий модуль 2.					

Тема 5. Населення у міжнародному праві.	2		1		
Тема 6. Право міжнародних договорів	6	5	1		
Тема 7. Право міжнародних організацій	7	6	1		
Тема 8. Міжнародне морське право	7	6	1		
Змістовий модуль 3.					
Тема 9. Міжнародне гуманітарне право	7	6	1		
Тема 10. Міжнародно-правові засоби вирішення спорів і конфліктів	6	5	1		
Тема 11. Міжнародно-правова відповідальність	2		1		
Загалом	60	40	11	9	
Екзамен	40				
Усього	100				

Очна форма навчання

Вид навчальної діяльності	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Робота на практичному занятті		До 6	До 40
ІНДЗ	1		До 9
Самостійна робота			До 11
Екзамен	1	40	До 40
Разом			До 100

Заочна форма навчання

Вид навчальної діяльності	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Відпрацювання лекційного матеріалу	6	До 2	До 12
Робота на практичному занятті	1	До 9	До 28
ІНДЗ	1		До 9
Самостійна робота			До 11
Екзамен	1	До 40	До 40
Разом			До 100

9. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
83–89	B	добре	
75–82	C		
68–74	D		
60–68	E	задовільно	
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

10. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Безпосередні переговори, стадії переговорного процесу.
2. В чому відмінність гуманітарного права від права збройних конфліктів.
3. Види міжнародних договорів.
4. Види міжнародних спорів.
5. Види та форми міжнародної відповідальності.
6. Види територій.
7. Головні органи ООН.
8. Громадянство в міжнародному публічному праві: види, способи набуття та втрати.
9. Декларація про принципи міжнародного права.
10. Держави як основні суб'єкти міжнародного права і міжнародних правовідносин.
11. Державні кордони: поняття, види, способи, порядок встановлення й охорона державних кордонів.

12. Джерела і принципи права збройних конфліктів.
13. Джерела міжнародного права, їх класифікація й загальна характеристика.
14. Європейський Союз (ЄС): історія створення, цілі та принципи.
15. Заключний акт Ради з безпеки і співробітництва в Європі про принципи міжнародного права.
16. Застереження до договорів та їх юридичні наслідки.
17. Захист жертв війни: основні положення.
18. Історія виникнення міжнародних організацій та їх місце в житті сучасного міжнародного співтовариства.
19. Класифікація мирних засобів розв'язання міжнародних спорів.
20. Класифікація та види міжнародного правопорушення.
21. Консультації (факультативні, обов'язкові) та їх особливості.
22. Ліга Арабських держав (ЛАД).
23. Методи й засоби ведення воєнних дій.
24. Міжнародна процедура примирення. Посередництво.
25. Міжнародні слідчі і погоджувальні комісії.
26. Міжнародно-правовий режим Антарктики.
27. Міжнародно-правовий статус біженців.
28. Міжнародно-правовий статус особи без громадянства.
29. Органи міжнародної організації, порядок їх формування, компетенція й діяльність.
30. Організація американських держав (ОАД).
31. Організація Африканської Єдності (ОАЄ).
32. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ).
33. Організація Об'єднаних Націй (ООН): історія створення, цілі та принципи.
34. Організація Північноатлантичного договору (НАТО).
35. Основне призначення Червоного Хреста та Червоного Напівмісяця.
36. Основний зміст «Права Гааги».
37. Основний зміст «Права Женеви».
38. Основні інститути права збройних конфліктів.
39. Підстави міжнародної відповідальності.
40. Підстави припинення дії договору.
41. Поняття і види правонаступництва.
42. Поняття і види суб'єктів міжнародного права.
43. Поняття і види територіальних спорів.
44. Поняття і значення території у міжнародних відносинах і міжнародному праві.
45. Поняття й ознаки міжнародного правопорушення.
46. Поняття й основні принципи побудови системи сучасного міжнародного права.
47. Поняття міжнародного договору, суб'єкти права міжнародних договорів, сторони й учасники міжнародних договорів.
48. Поняття расової дискримінації її види.
49. Поняття та види нейтралітету.
50. Поняття та види норм міжнародного публічного права.
51. Поняття та класифікація міжнародної території.
52. Поняття, види, форми, засоби, типи та юридичне значення міжнародно-правового визнання.
53. Поняття, класифікація норм міжнародного права.
54. Поняття, класифікація та роль міжнародних організацій у сучасних міжнародних відносинах.
55. Поняття, предмет і об'єкт міжнародного права.
56. Поняття, функції, принципи й джерела права міжнародних організацій.
57. Право міжнародних договорів, його система та джерела.
58. Правовий статус Арктики.
59. Правовий статус іноземця.
60. Правовий статус учасників збройних конфліктів.
61. правонаступництво України.
62. Припинення й призупинення дії договору.
63. Промульгація та пролонгація міжнародного договору.
64. Рада Європи: історія створення, цілі та принципи.
65. Регіональні та спеціалізовані міжнародні судові установи.
66. Режим воєнної окупації: поняття окупації, дія режиму в часі.
67. Розв'язання міжнародних спорів у міжнародних організаціях.
68. Спеціальні установи ООН.
69. Стадії укладання міжнародних договорів.
70. Сучасна система міжнародних судових установ.
71. Тимчасово переміщені особи.
72. Типи і види міжнародно-правових санкцій.
73. Тлумачення міжнародного договору і види тлумачення.
74. Укладання міжнародних договорів, правосуб'єктність на укладання договорів, повноваження.
75. Україна як суб'єкт міжнародного права і міжнародних правовідносин.

76. Умови чинності договору, визнання договору недійсним.
77. Урегулювання територіальних спорів.
78. Участь України в міжнародних організаціях.
79. Форма й структура міжнародного договору.
80. Формування стандартів прав людини на універсальному рівні.
81. Членство в міжнародних організаціях, порядок вступу й виходу з міжнародної організації.
82. Юридична природа та склад державної території.

11. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Плани практичних занять.

Питання для самостійного опрацювання.

Тематика ІНДЗ.

Перелік питань для підсумкового контролю знань.

Перелік рекомендованої літератури.

12. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Актуальні проблеми сучасного міжнародного права : / редкол. А. П. Гетьман, І. В. Яковюк, В. І. Самощенко та ін. Харків: 2016. Ч. 2. 490 с.
2. Буткевич О. В. Історія міжнародного права: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 416 с.
3. Войціховський А.В. Міжнародне право : підруч. Харків, 2020.544 с.
4. Гердеген. М. Міжнародне право / пер. Р. Корнута. Київ: К.І.С., 2011. 516 с.
5. Килимник І. І., Домбровська А.В. Конспект лекцій із навчальної дисципліни «Міжнародне право».Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 64 с
6. Когутич І.І., Коношин Ю.І. Практикум із курсу «Міжнародне публічне право». Львів, 2020. 115 с.
7. Кононенко В. П. Вирішення територіальних спорів Міжнародним Судом ООН: теорія і практика : монографія. Київ-Одеса : Фенікс, 2018. 438 с.
8. Мицик В. В. Міжнародне публічне право. Том 1. Основи теорії: підруч.. Київ: Право, 2019. 416 с.
9. Міжнародне гуманітарне право: посіб. / за ред. Т.Р. Короткого. Київ-Одеса.: Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс. 2017. 145с.
10. Міжнародне право : навч.-метод. пос. / уклад. К. Ю. Фіщенко, В. Х. Ярмакі, М. К. Гопич. Одеса : ОДУВС, 2015. 286 с.
11. Міжнародне право: навч. посіб. / Буроменський М.В. та ін. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 336 с.
12. Міжнародне публічне право : підручник / за ред. В. М. Репецького. Київ: Знання, 2012. 437 с.
13. Перепьолкін С.М. Міжнародне право : словник-довідник Харків : Юрайт, 2014. 403 с.
14. Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право : навч. посіб. Київ: КНТ, 2010. 344с.
15. Сироїд Т.Л. *Міжнародне публічне право : підручник*. Одеса. Фенікс, 2018. 744 с.
16. Сірант М.М. Міжнародне публічне право. схеми та дефініції: навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2013. 215 с.
17. Теліпко В. Е., Овчаренко А. С. Міжнародне публічне право: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 608 с.
18. Тетарчук І, Дяків Т. Міжнародне право: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 208 с.
19. Тимченко Л. Д., Кононенко В.П. Міжнародне право: підручник. Київ: Знання, 2012. 631с.
20. Чижмарь, Ю.В. Національне та міжнародне право: теоретико-правові проблем : монографія. Харків : Діса плюс, 2015. 472 с.

Допоміжна

21. Декларація принципів міжнародного права, які стосуються дружніх відносин та співробітництва держав відповідно до Статуту ООН 1970 р. ООН. Нью-Йорк, 1970. 145 с.
22. Декларація про державний суверенітет України. *Відомості Верховної Ради України*. 1990, № 31, Ст. 429.
23. Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини. Київ: Право, 1999. 29с.
24. Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
25. Загальна декларація прав людини 1948р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
26. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004р. № 1629-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004, № 29, Ст. 367.
27. Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991р. №406-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992, № 2, Ст. 5.
28. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV *Відомості Верховної Ради України*. 2004, № 50, Ст. 540.
29. Про правонаступництво України: Закон України від 12.09.1991р. № 1543-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 46. Ст. 617.
30. Про Уповноваженого Верховної Раді України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 р. № 776/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20. Ст. 99.
31. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011р. № 5773-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19-20. Ст. 179.

32. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011р. № 3671-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 16. Ст. 146.
33. Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення URL : <http://zakon.rada.gov.ua/>
34. Конвенція про заборону розробки, виробництва і накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї та про їх знищення. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/>
35. Конвенція про правонаступництво стосовно міжнародних договорів. К: Юрінком, 1996, С. 58-90.
36. Конвенція про режим судноплавства на Дунаї. URL: <http://search.ligazakon.ua/>
37. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
38. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права людини. URL: <http://subject.com.ua/>
39. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права людини 1966р. URL : [http://zakon.rada.gov.ua.](http://zakon.rada.gov.ua/)
40. Про основні напрями зовнішньої політики України: Постанова Верховної Ради України від 12.10.1993. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 37. Ст. 379.
41. Регламент Європейського суду з прав людини. *Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі*. 1999. №1. С. 123-217.
42. Статут Організації Об'єднаних Націй. Нью-Йорк, ООН, 1996.
43. Денисов В.Н., Євінгов В.І. Суверенітет України і міжнародне право. Київ: 1995. 340 с.
44. Удовенко Г. Й. Україна на міжнародній арені. Київ: 1998. 231 с.
45. Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В. Міжнародне право. Основи теорії: підруч. Київ: Либідь, 2002. 608с.
46. Віденська конвенція про право міжнародних договорів. URL : [http://zakon.rada.gov.ua.](http://zakon.rada.gov.ua/)
47. Буроменський М.В. Міжнародне право в документах. Харків: Видавництво Національного ун-ту внутрішніх справ, 2003. 376 с.
48. Про морське право. Конвенція ООН від 10.12.1982 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_057.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_057)
49. Копачинська Г.В. Проблеми формування морських кордонів в Азовсько-Керченській акваторії: невирішене питання україно-російських відносин. *Економічні інновації*. 2011. Випуск 44. С.108-115.
50. Про відкрите море. Конвенція ООН від 29.04.1958 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_18.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_18)
51. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 12 жовтня 2018 року “Про невідкладні заходи щодо захисту національних інтересів на Півдні та Сході України, у Чорному та Азовському морях і Керченській протоці”: указ президента України від 12.10.2018 р. №320/2018. URL: [http://search.ligazakon.ua/U320_18.html.](http://search.ligazakon.ua/U320_18.html)
52. Статут Міжнародного суду: Конвенція ООН від 25.06.1945 р. № 360. URL : <http://consultant.parus.ua/?doc=00AGK621C9>
53. Резолюція Ради безпеки ООН від 22.11.1967 р. URL : <https://ru.wikisource.org/wiki>
54. Гишимов Є. Право міжнародної безпеки: міжнародне право. *Віче*. 2008. №15. С.45-46.
55. Ржевська В.С. Право держави на самооборону і міжнародна безпека. Київ: Проміні, 2005. 251 с.
56. Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі від 18.10.1907 р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 2. Ст. 605.
57. Рішення Міжнародного Суду ООН по справі Нікарагуа проти США. URL: <http://bfveteran.ru/pravo> (дата звернення 03.08.2019).
58. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. №36. Ст. 957.

Інформаційні ресурси в Інтернеті.

1. Офіційний веб-портал Верховної Ради України - <http://www.rada.gov.ua>
2. Офіційний веб-портал Кабінету Міністрів України - <http://www.kmu.gov.ua>
3. Офіційний веб-портал Президента України - <http://www.president.gov.ua>
4. Офіційний веб-портал Міністерства закордонних справ України - <https://mfa.gov.ua/>
5. Офіційний веб-портал Міністерства юстиції України - <https://minjust.gov.ua/>
6. Офіційний веб-портал Організації Об'єднаних Націй - <https://www.un.org/ru/>
7. Офіційний веб-портал Офісу Ради Європи - <https://www.coe.int/uk/web/kyiv>
8. Євроінтеграційний портал - <https://eu-ua.kmu.gov.ua/european-union/>
9. Офіційний веб-портал Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини - <https://ombudsman.gov.ua/>
10. Офіційний веб-портал Міжнародного Суду ООН - <https://www.icj-cij.org/ru>
11. Офіційний веб-портал Європейського суду з прав людини - <https://www.echr.coe.int/>
12. Офіційний веб-портал Верховного Суду України - <https://supreme.court.gov.ua/supreme/>
13. Електронний каталог наукової бібліотеки НаУКМА - www.library.ukma.kiev.ua
14. Електронний каталог Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua/>
15. Офіційний веб-портал Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т.Г. Шевченка - <http://chnpu.edu.ua/>